

Aan: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Betreft: Internetconsultatie Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat

Datum: 13-06-2022

Als De Duurzame Verpleegkundige maken wij graag gebruik van deze internetconsultatie om te reageren op het Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat. Hierbij geven wij u onderstaande graag mee ter overweging:

1. Ons inziens is meer inzet op **brede bewustwording** nodig, om zo de noodzakelijke transitie mogelijk te maken. **Onderwijs** is daarin onmisbaar voor het faciliteren van de transitie naar een duurzame maatschappij. Hierin zien we voor de overheid een initiërende, **sturende** en faciliterende rol. Wij zien dan ook graag **onderwijs** genoemd als essentiële facilitator voor bewustwording.
2. Graag zouden wij het belang van kennis over **Planetary Health** terugzien **in de totale onderwijskolom van PO tot WO**. Klimaat gaat om meer dan energie en producten, maar ook bijv. om sociale ongelijkheid, zingeving, mentale veerkracht, veiligheid en bewustwording.
3. Het noemen van 'het onderzoeken van de mogelijkheid voor aanvullende circulaire beleidsmaatregelen, waarbij gekeken wordt naar het stimuleren van circulaire kennis, vaardigheden en gedrag dat past in een circulaire economie' (p. 39) gaat naar ons idee niet ver genoeg en is te vrijblijvend.
4. Er **mist een financieel-economisch hoofdstuk**. Ons inziens is het van vitaal belang, om de financiële, verzekerings- en bedrijfssector mee te nemen in de transitie. Deze zou kunnen worden opgenomen als aparte sector, of als paragraaf bij elke aparte sector. Daarbij dient uitgebreider te worden ingegaan op de grote rol van degrowth in deze transitie, en op stimuleren van andere zaken dan winst en groei. De rol van banken en verzekeraars blijft onbenoemd, maar is essentieel (bijv. bij boeren die anders willen boeren).
5. Daarnaast blijft de formulering in deze stukken in de zienswijze en waardering van **de oude economie** hangen. Bijv. 'Met deze wijziging wordt de positie van het Klimaatraad en het Klimaatoverleg in de wet verankerd en wordt de cyclus van de Klimaatwet in lijn gebracht met de begrotingscyclus.', i.p.v. andersom: 'en wordt de cyclus van de begrotingscyclus in lijn gebracht met de Klimaatwet.' Het wordt onhoudbaar om financiën leidend te laten zijn, inhoud en mensen dienen leidend te zijn voor een zinvolle samenleving.
6. Ons inziens is het richten op enkel de positieve **gevolgen** van deze transitie een te enge benadering bij het tegengaan van klimaatverandering. Er mist een hoofdstuk baten en kosten, een afweging. In de gedragsscan (p. 7) wordt degrowth niet genoemd. T.a.v. gezondheid bijvoorbeeld, is het niet alleen maar positief. De stress met daaraan gelinkt gezondheidsverlies die het velen gaat geven (klimaatangst, financiële stress, toekomstonzekerheid, baanverlies) blijft onbesproken. Dat kan niet bij dit thema, mensen verdienen een eerlijke voorstelling van zaken.
7. **De gezondheid staat op het spel**: van nu en van de generaties in de toekomst. Dit dient duidelijker naar voren te komen. Tegelijkertijd genieten artsen en verpleegkundigen het meeste vertrouwen, juist de gezondheidszorgsector zou een grote rol kunnen spelen in de transitie, maar wordt hier niet genoemd en niet als essentiële sector ingebracht in hoofdstuk 3, terwijl deze wel zo ingezet kan worden.

8. Doordat een keuze is gemaakt voor de belangrijkste sectoren, kan dit **geen integraal voorstel** zijn. We hebben sectoren als Justitie, veiligheid en openbaar bestuur; Toerisme, recreatie en horeca; en Media en communicatie nodig. Beschrijf hoe elke sector meedoet, **we hebben iedereen nodig**. Daarnaast gaat het op deze manier uit van **een berekenbare toekomst. Deze is er niet** en geeft door een paar sectoren te kiezen, een te rooskleurige voorstelling van zaken.
9. In het actieplan Groene Banen ligt de nadruk te sterk op techniek en ICT. (Datagebruik bij) **ICT** is een specifiek aandachtspunt; afwegingen in wat noodzakelijk is dienen gemaakt te worden, ook met oog op mondiale rechtvaardige verdeling van middelen (bijv. computers). ICT is niet de oplossing voor alles en vanwege hoog energieverbruik dient het weloverwogen ingezet te worden. Daarnaast worden **banen in het groen** (hoveniers, groenontwerpers) niet genoemd, terwijl juist deze essentieel zijn.
10. 'De realisatie van windenergie op zee veroorzaakt kosten voor de andere gebruikers op de Noordzee en de natuur. Het kabinet beoogt om het incidentele deel van deze kosten te dekken uit het Klimaatfonds.' (p. 22) Kosten voor de natuur zijn **niet te dekken: we betalen de prijs** op een andere manier.
11. We pleiten voor een omkering van wijzigingen genoemd op pagina 9. Veranker eerst de positie van het Klimaatraad en het Klimaatoverleg in de wet, en scherp daarna de doelen voor 2030 en 2050 aan. Zodoende worden deze doelen door de burger gedragen, i.p.v. dat zij achteraf horen waaraan zij moeten bijdragen. Hierdoor is er meer commitment vanaf het begin, want dan worden het **De Doelen van Nederland**.
12. 'De Klimaatraad bestaat uit 8 -10 onafhankelijke leden (vergelijk CCC bestaat uit 8 leden), afkomstig uit verschillende disciplines, met wetenschappelijk statuut en met bewezen expertise in het vakgebied.' (p. 57) 'Ten behoeve van de adviezen betreft de Klimaatraad desgewenst stakeholders en burgers.' (p.56). Dit is **te vrijblijvend**. De leden worden al geworven uit een bepaalde groep (wetenschappers, met veelal bijbehorend salaris en WO-achtergrond), waardoor het noodzakelijk is, voor visie en draagvlak, dat zij gevoed te worden door burgers van **alle niveau's** in de samenleving. Dit zou hier als verplicht gesteld kunnen worden. Nog mooier zou zijn, wanneer de formulering 'met **wetenschappelijk statuut EN/OF met bewezen expertise** in het vakgebied' zou kunnen worden. Dan kunnen **zowel praktisch opgeleide mensen als theoretisch opgeleide mensen meedoen**. Daarnaast graag in de achtergrond van de leden van de klimaatraad ook gezondheidsprofessionals meenemen.
13. 'Daaropvolgend stelt de Klimaatraad elke vijf jaar een lange termijn advies op ten behoeve van een kabinetsvisie op een klimaatneutrale samenleving die wordt verwerkt in het Klimaatplan en INEK. We vragen de Klimaatraad om in de lange termijn adviezen in ieder geval de volgende onderdelen op te nemen: ...' (p. 56): Hier mist naar ons idee **de fysieke en de mentale gezondheid van de Nederlandse burger**.
14. Neem de maatschappij mee in deze ontwikkelingen, dit vergroot het draagvlak. Dit kan door het financieren en bijhouden van een 'dashboard'. In dit dashboard kan de stand van zaken omtrent CO2 en andere indicatoren rondom klimaat wordt bijgehouden. We kunnen het ons niet veroorloven hierin verkeerde keuzes te maken, en hebben regelmatige metingen nodig, zodat gaandeweg de **doeltreffendheid en de effecten** in de praktijk kan worden bijgestuurd waar nodig. Waarom staan wij als land bijv. nog niet op <https://climateactiontracker.org/countries/> ?
15. In het beleidsprogramma de aanbevelingen vanuit publicatie '**Maatschappelijke kosten-batenanalyse en brede welvaart**' opnemen (<https://www.pbl.nl/publicaties/maatschappelijke-kosten-batenanalyse-en-brede-welvaart>), op zowel inhoud als proces.

16. Voldoende voedsel en water op nationaal niveau zijn de komende tientallen jaren belangrijke thema's om op te focussen bij de inrichting van Nederland. Hierover is kennis bij inwoners nodig, bijv. over lokale eetbare planten en drinkwater veiligstelling bij overstromingen. Een **Plan Klimaat Paraatheid**, een noodzakelijke maatschappelijke voorbereiding, is nodig bij het grote publiek. Vreemd is bijv. dat er door de Rijksoverheid wel een noodpakket geadviseerd wordt voor terrorisme, maar niet bij het thema klimaat (<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/terrorismebestrijding/vraag-en-antwoord/wat-zit-er-in-een-noodpakket>)

Wij wensen u veel moed en wijsheid.
De Duurzame Verpleegkundige